

Kichik yoshdagi estrada xonandalarida nota savodxonligini rivojlantirishning pedagogik texnologiyalari va metodik asoslari

Munavvarxon Nodirovna Jonmurodova
Buxoro dlat pedagogika instituti

Annotatsiya: Ushbu maqolada kichik yoshdagi estrada xonandalarida nota savodxonligini rivojlantirishning pedagogik texnologiyalari va metodik asoslari yoritilgan. Nota savodxonligi xonandaning musiqiy tafakkurini, intonatsiya aniqligini va mustaqil ishlash ko'nikmalarini shakllantiruvchi muhim omil sifatida qaraladi. Maqolada kichik maktab yoshidagi bolalarning psixologik xususiyatlarini hisobga olgan holda o'yin texnologiyalari, axborot-kommunikatsiya vositalari, hamkorlikda o'qitish va tabaqalashtirilgan yondashuvdan foydalanish yo'llari ko'rib chiqiladi. Shuningdek, eshitish, kuylash va nota yozuvini uyg'unlashtirish, bosqichma-bosqich mashqlar tizimi hamda natijalarni baholash mezonlari asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: estrada xonandaligi, nota savodxonligi, kichik maktab yoshi, pedagogik texnologiyalar, metodik asoslar, o'yin texnologiyalari, solfedjio, intonatsiya, musiqiy tafakkur, vokal ijrochiligi

Pedagogical technologies and methodological foundations for developing music literacy in young pop vocalists

Munavvarxon Nodirovna Jonmurodova
Bukhara State Pedagogical Institute

Abstract: This article examines the pedagogical technologies and methodological foundations for developing music literacy in young pop vocalists. Music literacy is regarded as an important factor in shaping a vocalist's musical thinking, intonation accuracy, and independent work skills. Taking into account the psychological characteristics of primary school children, the article considers ways of using game technologies, information and communication tools, cooperative learning, and a differentiated approach. It also substantiates the integration of listening, singing, and music notation, a system of step-by-step exercises, and criteria for assessing results.

Keywords: pop vocal performance, music literacy, primary school age, pedagogical technologies, methodological foundations, game technologies, solfège, intonation, musical thinking, vocal performance

Nota savodxonligi musiqa ta'limining asosiy poydevori bo'lib, u har qanday musiqiy faoliyatda, jumladan, vokal ijrochiligida ham o'quvchining kasbiy o'sishini belgilaydi. Bugungi kunda O'zbekistonda yosh avlodni ma'naviy yetuk, estetik didi yuksak va kasbiy jihatdan puxta tayyorlangan shaxs sifatida tarbiyalash, iqtidorli bolalarni erta yoshdan aniqlab, ularni professional ta'limga yo'naltirish davlat siyosatining ustuvor vazifalaridan biri hisoblanadi. Bu jarayonda musiqa va san'at maktablari, xususan, estrada xonandaligi yo'nalishi alohida o'rin tutadi, chunki ommabop janrlarga qiziqish yosh avlod orasida tobora kuchayib bormoqda. Shu sababli estrada xonandaligini o'rgatishni ilmiy asosda, zamonaviy talablarga mos tashkil etish dolzarb pedagogik masalalardan biridir.

Estrada xonandaligi o'ziga xos xususiyatlarga ega. Bu yo'nalishda o'quvchilar ko'pincha quloq orqali, eshitib o'rganish yo'li bilan repertuar o'zlashtiradi, mikrofon bilan ishlash, sahna harakati, ommaviy auditoriya bilan muloqot kabi ko'nikmalarga ko'proq e'tibor beradi. Natijada nota savodxonligi ikkinchi darajali vazifa sifatida qaraladi, ayrim hollarda esa umuman e'tibordan chetda qoladi. Holbuki, nota savodxonligi bilmagan xonanda yangi asarni mustaqil o'rgana olmaydi, intonatsiyasini nazorat qilishda qiynaladi, ansambl va xor bilan ishlashda, aranjirovka va akkompanement bilan hamkorlikda to'liq erkin harakat qila olmaydi. Nota bilimi estrada xonandasiga musiqiy fikrni anglash, ijroni ongli tahlil qilish va o'z imkoniyatlarini kengaytirish imkonini beradi.

Kichik maktab yoshi nota savodxonligini shakllantirish uchun eng qulay davrdir. Bu yoshdagi bolalar eshitish xotirasi, ritm va ohangga sezgirligi, o'rganishga qiziqishi bilan ajralib turadi. Ularning yetakchi faoliyati o'quv bo'lsa-da, o'yin o'z ahamiyatini saqlab qoladi, tafakkuri esa asosan konkret va obrazli xususiyatga ega. Shu sababli nota yozuvi kabi mavhum belgilar tizimini bolalarga quruq tushuntirish orqali emas, balki obrazlar, o'yinlar, harakat va kuylash orqali o'rgatish samara beradi. Bu yoshda shakllangan nota ko'nikmalari keyingi bosqichlarda murakkab repertuarni o'zlashtirishning mustahkam asosiga aylanadi.

Biroq amaliyotda estrada xonandaligi sinflarida nota savodxonligini o'rgatish bilan bog'liq bir qator muammolar kuzatiladi. Birinchidan, nota o'qitish ko'pincha vokal darslaridan ajralgan holda, quruq nazariy mashg'ulot sifatida olib boriladi, natijada o'quvchilar notaning kuylash uchun nima uchun kerakligini anglamaydi. Ikkinchidan, kichik yoshdagi bolalar uchun murakkab bo'lgan an'anaviy usullar qiziqishning susayishiga olib keladi. Uchinchidan, o'quvchilarning qobiliyati va tayyorgarlik darajasi turlicha bo'lishiga qaramay, ularga bir xil talablar qo'yiladi. To'rtinchidan, zamonaviy raqamli vositalar, mobil ilovalar va interaktiv resurslardan yetarli foydalanilmaydi. Bu holatlar nota savodxonligini rivojlantirishning pedagogik texnologiyalari va metodik asoslarini chuqur o'rganish zaruratini ko'rsatadi.

Pedagogik texnologiyalar o'qitish jarayonini oldindan loyihalashtirilgan, aniq maqsadga yo'naltirilgan va natijasi kafolatlangan yaxlit tizim sifatida tashkil etish imkonini beradi. Estrada xonandaligi sinfida o'yin texnologiyalari, axborot-kommunikatsiya vositalari, hamkorlikda o'qitish, tabaqalashtirilgan yondashuv va muammoli ta'lim nota o'rgatishni qiziqarli, tushunarli va samarali qiladi. Eshitish, kuylash va nota yozuvini bir-biri bilan uyg'unlashtirish esa o'quvchida nota belgisini ovoz bilan bog'lash, ya'ni «ko'rgan narsasini ichki eshitish orqali kuylash» malakasini shakllantiradi. Bu estrada xonandasining kasbiy tayyorgarligida muhim ahamiyatga ega. Mavzuning dolzarbligi shundaki, estrada xonandaligi yo'nalishida kichik yoshdagi o'quvchilarda nota savodxonligini rivojlantirishning pedagogik texnologiyalari va metodik asoslari yetarli darajada tizimlashtirilmagan. Mavjud metodik adabiyotlarda asosan akademik vokal va xor sinflari uchun solfedjio metodikasi yoritilgan bo'lsa, estrada yo'nalishining o'ziga xos xususiyatlarini hisobga olgan, kichik yoshdagi bolalarga mo'ljallangan yondashuvlar kam o'rganilgan. Shu sababli ushbu maqolaning maqsadi kichik yoshdagi estrada xonandalarida nota savodxonligini rivojlantirishning pedagogik texnologiyalari va metodik asoslarini aniqlash, tizimlashtirish va ilmiy jihatdan asoslashdan iborat.

Tadqiqotning obyekti estrada xonandaligi sinfida kichik yoshdagi o'quvchilarni o'qitish jarayoni, predmeti esa shu jarayonda nota savodxonligini rivojlantirishning pedagogik texnologiyalari, shakl va usullaridir. Tadqiqot davomida ilmiy-pedagogik va metodik adabiyotlarni tahlil qilish, pedagogik kuzatish, taqqoslash, umumlashtirish va ilg'or tajribani o'rganish usullaridan foydalanildi. Maqolaning amaliy ahamiyati shundaki, uning natijalaridan estrada vokal sinfi o'qituvchilari, solfedjio o'qituvchilari, metodistlar, san'at maktablari hamda pedagogika va san'at oliy ta'lim muassasalari talabalari dars jarayonini loyihalashda, o'quv-metodik qo'llanmalar va mashqlar majmuasini yaratishda foydalanishlari mumkin.

Nota savodxonligi o'quvchining nota yozuvini o'qish, uni ovoz bilan bog'lash, ritmik va ohangdor tuzilmalarni anglash hamda ularni mustaqil ijro etish malakasini ifodalaydi. U bir necha tarkibiy qismdan iborat: nota belgilari va ularning davomiyligini bilish, tovush balandligini aniqlash, ritmik naqshlarni o'qish, notadan kuylash (solfedjio), eshitilgan ohangni notaga tushirish va ichki eshitish. Ichki eshitish, ya'ni nota matnini ko'rib, uni ovozsiz holda tasavvur qila olish qobiliyati vokalchi uchun ayniqsa muhim, chunki xonanda cholg'uchidan farqli ravishda tovushni tayyor holda emas, o'zining ovozi bilan «yaratadi». Shu bois xonandada nota savodxonligi eshitish va kuylash bilan uzviy bog'liq holda shakllantiriladi.

Kichik maktab yoshida tafakkur asosan konkret va obrazli bo'lib, mavhum belgilarni o'zlashtirish uchun ko'rgazmalilik, o'yin va harakat zarur. Bolalar diqqati beqaror, tez charchaydi, shu sababli mashg'ulot qisqa, xilma-xil va hissiy jihatdan boy bo'lishi kerak. Eshitish xotirasi, ritm va ohangga sezgirlik bu yoshda jadal rivojlanadi,

bu esa nota o'rgatish uchun qulay zamin yaratadi. Bolalar o'qituvchi bahosiga sezgir bo'lib, muvaffaqiyat ularda ishonch va qiziqish uyg'otadi. Vokal apparati hali shakllanish bosqichida bo'lgani uchun kuylash mashqlari ovoz gigiyenasiga rioya qilingan holda, qulay diapazonda, qisqa vaqt davomida tashkil etilishi lozim.

Estrada yo'nalishida repertuar ko'pincha eshitib o'rganiladi, shu sababli nota bilimi ikkinchi darajali deb hisoblanadi. Biroq nota savodxonligi xonandaga bir qator imkoniyatlar beradi: yangi asarni o'qituvchisiz mustaqil o'rganish, intonatsiyani o'zi nazorat qilish, aranjirovka va akkompanement bilan ongli ishlash, ansambl va vokal guruhlarida o'z partiyasini aniq ijro etish, musiqachilar bilan umumiy til topish, o'z kuyini yozib qo'yish. Nota bilmaydigan xonanda faqat taqlidga tayanadi, nota bilgan xonanda esa ijodiy mustaqillikka erishadi. Bu estrada san'atida, ayniqsa original repertuar va jonli ijro uchun, katta ahamiyatga ega.

O'yin kichik yoshdagi bolalar uchun tabiiy o'rganish shaklidir. Nota o'rgatishda o'yin mavhum belgilarni jonli tajribaga aylantiradi. Masalan, «Notalar uyi» o'yinida bolalar nota chiziqlarini «uy qavatlarini», notalarni esa «uy aholisi» sifatida tasavvur qiladi va ularning joyini topadi. «Ritmik jonli nota» o'yinida bolalar qisqa va uzun notalarni qarsak, qadam yoki so'z bilan ifodalaydi. «Tovush zinapoyasi» mashqida bola qo'lini ko'tarib-tushirib, ohang balandligini ko'rsatadi. «Sirli nota» topshirig'ida o'qituvchi notani chaladi yoki kuylaydi, bola esa uni topadi. «Nota loto» va kartochkalar nota nomlarini yodda saqlashga yordam beradi. Bunday o'yinlar zerikishning oldini oladi, diqqatni jamlaydi va o'zlashtirishni tezlashtiradi.

Zamonaviy raqamli vositalar nota o'rgatishni qiziqarli va interaktiv qiladi. Quydagi yo'nalishlarda foydalanish mumkin: nota o'rgatuvchi mobil ilovalar va onlayn o'yinlar; interaktiv doska va taqdimotlar orqali ko'rgazmali tushuntirish; virtual pianino va klaviatura dasturlari yordamida tovush balandligini eshitish; nota muharrirlari orqali oddiy kuylarni yozish va tinglash; o'quvchi ijrosini yozib olib, nota matni bilan solishtirish; metronom ilovalari orqali ritm ustida ishlash. Bolalar uchun mavjud nota o'yinlari va ilovalar mashqni o'yin ko'rinishiga keltiradi, o'quvchi o'z natijasini darhol ko'radi va rag'batlanadi. Shu bilan birga, texnologiya o'qituvchining jonli ishtirokini va bolaning o'z ovozi bilan kuylashini almashtirmasligi kerak.

Hamkorlikda o'qitish texnologiyasi bolalarni bir-birini tinglash va yordam berishga o'rgatadi. Juftlikda ishlashda bir o'quvchi nota chizig'idagi ohangni o'qiydi, ikkinchisi tinglab xatosini topadi; kichik guruhlarda esa bolalar «nota jumboqlari»ni birgalikda yechadi, ritmik ansambl tuzadi, qisqa kuyni navbatma-navbat kuylaydi. Bunday faoliyat o'zaro hurmat, jamoaviy mas'uliyat va ishonchni rivojlantiradi. Tabaqalashtirilgan yondashuv esa har bir bolaning qobiliyati, eshitish va ritm hissi, o'zlashtirish tezligiga mos topshiriq berishni nazarda tutadi. Past darajadagi o'quvchilarga soddalashtirilgan, vizual tayanchli mashqlar, o'rta darajadagilarga standart dastur, yuqori darajadagilarga esa murakkab va ijodiy topshiriqlar, masalan,

o'zi kuy tuzish yoki kuyni boshqa tonallikda o'qish beriladi. Bu yondashuv har bir bolaning o'z tezligida muvaffaqiyatga erishishini ta'minlaydi.

Muammoli ta'lim bolaning mustaqil fikrlashini rivojlantiradi. Masalan, o'qituvchi «Bu kuy nima uchun birinchisidan yuqoriroq eshitiladi?», «Bu ritmni qanday qarsak bilan ifodalash mumkin?» yoki «Nota chizig'ida qaysi tovush xato yozilgan?» kabi savollar beradi. Bola yechimni izlaydi, variantlarni sinab ko'radi va xulosa chiqaradi. Kichik yoshda muammoli vaziyatlar oddiy, qisqa va o'yin shaklida bo'lishi kerak, aks holda ular bolani zeriktiradi yoki qiynaydi.

Nota savodxonligining asosiy tamoyili «avval eshitish va kuylash, so'ng nota» tamoyilidir. Bola avval kuyni eshitadi va o'zi kuylaydi, so'ngra bu kuyning nota ko'rinishi bilan tanishadi, ya'ni tovush va belgi o'rtasidagi bog'lanish tajribadan keyin anglashiladi. Bu jarayon bir necha bosqichda amalga oshiriladi: kuyni eshitish va kuylash; uning harakat orqali balandligini ko'rsatish; nota chizig'ida ko'rish; belgilarni nomlash; notadan kuylash; eshitgan kuyni yozish. Estrada xonandalari uchun o'zlariga tanish, sevimli qo'shiqlardan parchalardan foydalanish motivatsiyani oshiradi: bola o'zi yaxshi ko'rgan qo'shiqning nota yozuvini ko'rib, notaning amaliy ahamiyatini tushunadi. Notadan kuylashda qo'l belgilari (Kodayning qo'l belgilari) va ritm bo'g'inlari kabi usullar yordam beradi.

Nota savodxonligi izchil tizim asosida rivojlantiriladi. Birinchi bosqichda bolalar tovush balandligi, uzun va qisqa tovushlar, tez va sekin sur'at bilan tanishadi, qarsak va harakat orqali ritmni his qiladi. Ikkinchi bosqichda nota chizig'i, skripka kaliti va birinchi oktava notalari o'rgatiladi, bola 2-3 tovushli oddiy kuylarni (masalan, «mi-sol-la») kuylaydi. Uchinchi bosqichda nota davomiyligi (butun, yarim, chorak, sakkizlik), pauzalar va o'lchov tushunchasi kiritiladi, ritmik mashqlar murakkablashadi. To'rtinchi bosqichda diapazon kengayib, oddiy qo'shiq va xalq kuylari notadan kuylanadi, eshitgan kuyni yozish mashqlari bajariladi. Beshinchi bosqichda esa o'quvchi estrada repertuaridagi oddiy qo'shiq partiyasini notadan mustaqil o'rganadi va ijro etadi. Har bir bosqichda mashqlar qisqa, o'yin elementlariga boy va ovoz imkoniyatiga mos bo'lishi shart.

Nota savodxonligini mustahkamlashda oila ishtiroki muhim. Ota-onalarga qisqa kundalik mashqlar, ya'ni 5-10 daqiqalik ritm o'yinlari, nota kartochkalari, mobil ilovalar bo'yicha tavsiyalar beriladi. Ularga bolani maqtash, majburlamaslik va muntazamlilikni saqlash tushuntiriladi. Kundalik daftarida bola bajargan mashqlarini belgilab boradi, bu mas'uliyat va intizomni tarbiyalaydi.

Nota savodxonligini rivojlantirish samaradorligi quyidagi mezonlar bo'yicha baholanadi: nota belgilari va nomlarini bilish; ritmik naqshlarni to'g'ri o'qish va ijro etish; notadan kuylashda intonatsiya aniqligi; eshitgan kuyni aniqlash yoki yozish; ichki eshitish rivoji; mustaqil o'rganish ko'nikmasi; o'quv faoliyatiga qiziqish. Baholash boshlang'ich, o'rta va yuqori darajalar bo'yicha amalga oshiriladi.

Boshlang'ich darajada bola nota nomlarini biladi va oddiy ritmni takrorlaydi; o'rta darajada qisqa kuyni notadan kuylaydi va xatolarini topadi; yuqori darajada mustaqil ravishda yangi kuyni notadan o'qib ijro etadi va o'z ijodiy variantini taklif qiladi. Baholash usullari: kuzatuv, qisqa og'zaki so'rov, notadan kuylash ko'rigi, o'yin shaklidagi testlar, portfolio hamda o'quv yilining boshi va oxiridagi natijalarni solishtirish. Kichik yoshda baho rag'batlantiruvchi xarakterga ega bo'lishi, bolaning o'z oldingi natijalari bilan solishtirilishi muhim.

Xulosa. Olib borilgan tadqiqot natijasida kichik yoshdagi estrada xonandalarida nota savodxonligini rivojlantirishning pedagogik texnologiyalari va metodik asoslari aniqlandi va tizimlashtirildi. Quyidagi xulosalarga kelindi.

Birinchidan, nota savodxonligi estrada xonandasining musiqiy tafakkuri, intonatsiya aniqligi va mustaqil ishlash ko'nikmalarini shakllantiruvchi muhim omil bo'lib, uni ikkinchi darajali vazifa sifatida qarash xonandaning kasbiy o'sishini cheklaydi.

Ikkinchidan, kichik maktab yoshi nota savodxonligini shakllantirish uchun eng qulay davr bo'lib, bu yoshdagi bolalarning konkret-obrazli tafakkuri nota belgilarini o'yin, harakat va kuylash orqali o'rgatishni taqozo etadi.

Uchinchidan, o'yin texnologiyalari mavhum nota belgilarini jonli tajribaga aylantiradi, zerikishning oldini oladi va o'zlashtirishni tezlashtiradi.

To'rtinchidan, axborot-kommunikatsiya vositalari mashg'ulotni interaktiv va qiziqarli qiladi, biroq o'qituvchining jonli ishtirokini va bolaning o'z ovozi bilan kuylashini almashtira olmaydi.

Beshinchidan, hamkorlikda o'qitish o'zaro tinglash va jamoaviy mas'uliyatni, tabaqalashtirilgan yondashuv esa har bir bolaning o'z imkoniyatiga mos rivojlanishini ta'minlaydi.

Oltinchidan, «avval eshitish va kuylash, so'ng nota» tamoyiliga asoslangan, bosqichma-bosqich mashqlar tizimi tovush va belgi o'rtasidagi bog'lanishni ongli o'zlashtirish imkonini beradi.

Yettinchidan, ota-onalar bilan hamkorlik va muntazam baholash nota ko'nikmalarining barqarorligini ta'minlaydi.

Tadqiqot natijalariga tayanib quyidagi tavsiyalarni berish mumkin. Estrada vokal sinfi o'qituvchilari nota o'rgatishni vokal mashg'ulotlaridan ajratmasdan, o'quvchilarning sevimli repertuari bilan bog'lab olib borishlari lozim. Darslarda o'yin, axborot-kommunikatsiya va hamkorlikda o'qitish texnologiyalarini uyg'unlashtirish, tabaqalashtirilgan topshiriqlar berish maqsadga muvofiq. Metodistlar uchun nota o'rgatish bo'yicha o'yinlar to'plami, vizual kartochkalar, mashqlar majmuasi va baholash mezonlarini o'z ichiga olgan o'quv-metodik majmualar ishlab chiqish tavsiya etiladi. Kelgusida taklif etilgan yondashuvlarni pedagogik tajriba-sinov orqali amalda tekshirish va uning natijalarini tahlil qilish istiqbolli yo'nalish hisoblanadi.

Xulosa qilib aytganda, pedagogik texnologiyalarni ilmiy asosda va tizimli qo'llash kichik yoshdagi estrada xonandalarida nota savodxonligini rivojlantiradi, ularning musiqiy tafakkuri, intonatsiya aniqligi va mustaqil ijodiy faolligini oshiradi hamda ularni kasbiy jihatdan puxta, ongli ijrochilar sifatida tarbiyalashga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Abdullayev A. Musiqa pedagogikasi asoslari. – Toshkent: O'qituvchi, 2001. – 248 b.
2. Norxo'jayev N. Musiqa o'qitish metodikasi. – Toshkent: O'qituvchi, 1997. – 184 b.
3. Shodiyev B. Musiqa psixologiyasi. – Toshkent: Fan, 2008. – 192 b.
4. Qodirov R. Musiqiy ta'lim texnologiyalari. – Toshkent: TDPU nashriyoti, 2015. – 188 b.
5. Teplov B. Musiqiy qobiliyatlar psixologiyasi. – Moskva: Pedagogika, 1985. – 284 b.
6. Vygotskiy L.S. Bolalar psixologiyasi. – Moskva: Pedagogika, 1984. – 432 b.
7. Nazarov A. Bolalar musiqiy ta'limida innovatsion yondashuvlar. – Toshkent: Innovatsiya, 2019. – 172 b.
8. Nosirova M. Musiqa ta'limida zamonaviy pedagogik texnologiyalar. – Toshkent: Innovatsiya, 2021. – 168 b.
9. Nurullaev F.G. The role of folklore in the raising of children European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences Vol. 8 No. 12, 2020 Part III ISSN 2056-5852, -pp. 181-186.
10. Нуруллаев Ф.Г., Композиционный и исполнительский процесс в музыке // «SCIENTIFIC PROGRESS» Scientific Journal ISSN: 2181-1601, 2021.- pp. 576-581.
11. Нуруллаев Ф.Г. Импровизаторское творчество в XX веке по сфере музыки// «Scientific progress» Scientific Journal ISSN: 2181-1601, 2021.- pp. 582-587.
12. FG Nurullaev, NK Nurullaeva, NK Sh. Formation of aesthetic education of children on the example of Bukhara folklore songs. Euro-Asia Conferences, 2021. 1 (1), 34-36.
13. Nurullayev F.G. Methodological requirements for the selection of Bukhara folk songs in music education. Web of Scientist: International Scientific Research Journal 1 (01), 83-88.
14. Norqulov Sh Sh, F.G Nurullayev. Musiqa to'garaglarini shakllantirish va rivojlantirishga oid nazariy-pedagogik hamda psixologik asoslar. лучшие интеллектуальные исследования| international scientific journal . Vol. 39 No. 1 (2025)

15. Нуруллаев Ф.Г., Нуруллаева Н.К. Музыкально-историческое наследие центральной Азии (психологический настрой армии Темура). Психология XXI столетия, 18-20 марта 2020 года С. 115-118.

16. F.G. Nurullayev The importance of music lessons in the cultivation of student youth consciousness and national thinking. academic publishers international journal of artificial intelligence (ISSN: 2692-5206) Volume 04, Issue 07, 2024

17. Нуруллаев Ф.Г., Нуруллаева Н.К. Роль фольклорных песен в воспитании учащихся. Научно— методический журнал «Проблемы педагогики» №3(48). Москва 2020. С.15-17.

18. Нуруллаев Ф.Г., Нуруллаева Н.К. Формирование эстетического воспитания детей на примере Бухарских фольклорных песен. «Modern scientific challenges and trends» collection of scientific works of the international scientific conference Issue 4(260 Warsaw, Poland 2020. P. 139-141.

19. Nurullayev F.G., Madrimov B.K., Rajabov T.I. Teaching Bukhara Children Folk Songs in Music Lessons as an Actual Problem. International Journal of Psychosocial Renabilitation, Vol.24, Issue 04, 2020 P. 6049.

20. Нуруллаев Ф.Г., Норова Ш.У. Психология музыкальных дидактических игр на интегрированных занятиях// Вестник интергративной психологии. Журнал для психологов. Выпуск №17, 2018. – С.295-299.

21. Нуруллаев Ф.Г., Музыкальный процесс в западной музыке // « scientific progress » Scientific Journal ISSN: 2181-1601, 2021. - pp.570-575.

22. Nurullaeva N.G., Nurullaeva N.K., Nurullaev B.G. Role and significance of folkler music in the upbringing of children of preschool age. Academicia An International Multidisciplinary Research Journal. Vol.10, Issue 10, October 2020.

23. Фаррух Гайбуллоевич Нуруллаев- Случайный выбор качественных характеристик материала по музыки или порядок его изложения в процессе создания музыки или исполнения опуса. scientific progress. 2021.Vol 2, №4(pp. 588-593)

24. Фаррух Гайбуллоевич Нуруллаев- Содержание обучения Бухарским народным песням в музыкальном образовании. Academy, 48-50

25. Нуруллаев Ф.Г. Мусиқа таълимида Бухоро фольклор кўшиқларига кўйиладиган методик талаблар. Pedagogik mahorat, Ilmiy-nazariy va metodik jurnal 2020, 3-son. Buxoro. Б.175-180.

26. КБ Холиков. Puflama cholg ‘ularni o ‘rgatishda nazariy tayyorgarlikni shakllantirishning pedagogik mexanizmlari. Science and Education 6 (12), 373-378

27. КБ Холиков. BMSMda puflama cholg ‘ularni o ‘qitishning ilmiy-nazariy konsepsiyasini ishlab chiqish. Science and Education 6 (12), 385-390

28. КБ Холиков. Puflama cholg ‘ularni o ‘qitishda nazariy tayyorgarlikni shakllantirishning ilmiy-pedagogik asoslari. Science and Education 6 (12), 339-345

29. КБ Холиков. Психофизиологическая перестройка нейрона во время изучения музыкального произведения. *Science and Education* 5 (6), 123-128

30. КБ Холиков. Компонент технологии обучения как средство повышения мотивации изучения музыки на среднем этапе общеобразовательной школы. *Science and Education* 4 (9), 228-235